

Shrnutí

- V dlouhodobém kontextu ekonomického vývoje České republiky znamenal rok 2013 pokračování ekonomické recese a výkonnost hospodářství ukázala třetí nejméně příznivý výsledek od roku 1995. Zapříčinil ho však především vývoj v prvním čtvrtletí. Poté se již HDP¹ začal postupně zvyšovat a v posledním čtvrtletí 2013 již česká ekonomika zaznamenala meziroční růst (poprvé po šesti čtvrtletích poklesů). Jestliže v dekádě 2003-2012 - zahrnující silnou konjunkturu i krizový a posléze recesivní pokles - rostl HDP České republiky meziročně o 3 %, za celý rok 2013 byl meziročně o 0,9 % nižší.
- Recesi doprovázela relativní stabilita ekonomiky - vnitřní nerovnováha se podle výše deficitu vládního sektoru zlepšila, nerovnováha vnější podle deficitu běžného účtu platební bilance byla fakticky stejná jako v roce 2012. Došlo ke zmínění strukturální nerovnováhy na trhu práce a také potřeba země financovat investice z vnějších zdrojů se zmenšila. Pokračovala však divergence ČR od průměrné úrovně EU.
- Přestože tuzemská recese nebyla nikterak hluboká - výkon ekonomiky se za poslední dva roky snížil v úhrnu ani ne o polovinu toho, o kolik propadl v roce 2009 -, byla nejdelší v historii ČR. Proti poklesu HDP v roce 2013 působil v zásadě jen růst výdajů na konečnou spotřebu vládních institucí. Ty se zvýšily poprvé od roku 2010, kdy započalo tříleté období fiskální konsolidace. Domácnosti vydaly na konečnou spotřebu fakticky stejně vlivem tříletého prohlubujícího se poklesu jejich čistého disponibilního důchodu. Investice do fixního kapitálu klesly již podruhé, stejně tak hodnota nově uskladněných zásob. Negativně zapůsobil na vývoj HDP čistý vývoz - poprvé od roku 2007. Rekordního čtvrtbilionového přebytku v nominálním vyjádření bylo dosaženo díky příznivému vývoji cen v zahraničním obchodě.
- Výkonnost odvětví podle vytvořené hrubé přidané hodnoty byla v letech recese 2012 a 2013 zasažena nepatrně méně než vlastní HDP – její průměrný pokles v jednotlivých čtvrtletích byl o 0,1 pb. menší. Nižší výkonnost zaznamenalo v roce 2013 dvanáct odvětví z dvaceti hlavních, tj. méně než v roce předchozím s poklesem u patnácti odvětví, ale i proti roku hluboké recese 2009, kdy se hrubá přidaná hodnota snížila ve čtrnácti. Přesto v roce 2013 klesl výkon všech hlavních segmentů ekonomiky – nadále se zmenšující primární sektor ztratil desetinu, zpracovatelský průmysl v první polovině roku zasažený slabou zahraniční poptávkou klesl o 0,4 %. Výkon stavebnictví sužovaného skomírající stavební činností se snížil o 1,6 %. Druhým rokem v řadě klesala hrubá přidaná hodnota i v objemově významných službách.
- Celková cenová hladina v ekonomice vzrostla v roce 2013 o 1,9 %, a to zejména zásluhou pozitivních směnných relací v zahraničním obchodě se zbožím. Kladné směnné relace, ze kterých česká ekonomika těžila poprvé po třech letech, zlepšovaly výkon ekonomiky měřený reálným hrubým domácím důchodem, který se zvýšil o 0,1 % oproti poklesu o 1,4 % v roce předchozím. Ceny pro spotřebitele narostly o 1,4 %, nejméně od roku 2009. Třebaže byl růst cen zboží a služeb třetí nejnižší v historii ČR, spotřebitelé si za potraviny připlatili 5,4 %. Zatímco ještě v roce 2003 platili za potraviny jen tři pětiny toho, co by za ně dali v EU, v roce 2013 byly ceny potravin v tuzemsku už jen o jednu pětinu nižší.
- Hospodaření vládního sektoru se v roce 2013 výrazně zlepšilo, a to i při zohlednění vysokého relativního deficitu v roce 2012 daného mimořádnými vlivy (církevní restituce). V roce 2013 činil tento deficit pouze 1,5 % nominálního HDP (na výsledek působil i zrychlený přírůstek takto vyjádřeného HDP, který stoupl o 1 %). Posun k redukci schodků byl patrný ve většině zemí EU. Zadluženost vládního sektoru se zvýšila jen nepatrně (+0,7 %), mj. i proto že ústřední vláda použila své peníze uložené v podobě vkladů a emise dluhopisů tak mohly být nižší. Při zohlednění dluhu domácností a firem je ČR 5. nejméně zadluženou zemí EU (ve vládním dluhu 9., v soukromém dluhu 2.)
- V roce 2013 došlo k historicky největšímu zlepšení čisté investiční pozice ČR k zahraničí (závazky však převažují nad aktivy již od roku 1996). Dlouhodobá zahraniční zadluženost byla stejná jako v roce 2012, schodek běžného účtu platební bilance se nepatrně zhoršil (o 0,1 pb. na 1,4 % HDP). ČR má deficitní běžný účet dlouhodobě, schodek v roce 2013 byl 4. nejvyšší v EU (většina zemí hospodaří s přebytky).
- Kvalita života obyvatel ČR je v této analýze sledovaná v aspektech ekonomických i neekonomických. Ekonomická úroveň ukazuje podle syntetizujícího ukazatele HDP na obyvatele v paritě kupní síly stagnaci, resp. mírný pokles úrovně ve srovnání s průměrnou úrovní EU – podle Eurostatu z 82 % v roce 2009 (resp. 75,9 % průměru „starých“ zemí unie, tj. EU 15) na 80 % v roce 2013, resp. na 74,2 % úrovně EU 15. Příčinou byla recese. Vysoký HDP na obyvatele v PPS v Praze zvyšuje jeho průměrnou úroveň za celou ČR tak, že ani jeden z ostatních třinácti krajů podle dat za rok 2012 tohoto průměru nedosahoval.
- Kupní síla obyvatel ČR v regionech stoupla v letech 2004-2012 rychleji, než výkonnost ekonomiky. Komplexní příjmy domácností v ČR (jejich čistý disponibilní důchod) v přepočtu na jednoho člena totiž

¹ V očištění o cenové vlivy, pokud není uvedeno jinak.

narostly o téměř třetinu (+32,1 % na 192,8 tis. korun), zatímco HDP na hlavu jen o 27,5 %. Zejména pro obyvatele Prahy (249,6 tis. korun) jde o značný potenciál materiální kvality života, neboť takto definované příjmy na hlavu zde převyšovaly průměr za „zbytek“ ČR o 29 % (v roce 2004 však o 34 %).

- Procentně stouply za roky 2004-2012 nejvíc komplexní příjmy na člena domácností v Moravskoslezském kraji (+37,6 % tj. +48,7 tis. na 178 tis.korun), v absolutním vyjádření pak v Praze (+53,3 tis. korun s přírůstkem 27,1 %, který byl procentně druhý nejnižší za Karlovarským krajem s +25,9 %).
- Kvalita života lidí v České republice je v evropském srovnání ve většině pohledů sledovaných v této analýze velmi dobrá. Postavení je vesměs příznivé, zejména pokud jde o práci jako významnou životní hodnotu, a to jak co do jejího objemu, tak i některých dalších souvztažností.
 - Míra nezaměstnanosti byla v ČR v roce 2013 šestá nejnižší v EU, stejně jako v průměru za roky 2011-2013. Dlouhodobá nezaměstnanost se v ČR v trendu snižovala od poloviny roku 2012, u věkové skupiny 25-49 let od poloviny roku 2013, zatímco v EU 28 i v těchto obdobích dále rostla.
 - V ČR je také velmi malý podíl domácností s nízkou intenzitou práce (4. nejmenší v EU), nízký podíl nedobrovolných částečných pracovních úvazků na jejich celkovém počtu (6. nejnižší v EU), podíl osob vystavených ve své práci rizikům ohrožujícím fyzické (30,8 %) a duševní zdraví (14,5 %) je rovněž relativně významně nižší než průměr EU (39,8 %, resp. 26,5 %)
 - V podílu nízkopříjmových na celkovém počtu zaměstnanců je však pozice ČR (18,2 % v roce 2010) horší než je průměr EU (16,9 %) a jeden z největších negativních rozdílů je i v disproporci mezi mzdami mužů a mzdami žen (gender gap), která byla v roce 2012 v rámci EU 4. největší.
- Tento nepříznivý gender gap kontrastuje s ostatními charakteristikami příjmové nerovnosti, podle nichž se naopak ČR řadí mezi země, kde je distribuce příjmů charakterizována spíše rovností – srovnáme-li pětinu lidí s nejvyššími příjmy k pětině lidí s nejnižšími příjmy pak měla ČR v roce 2012 podle tohoto poměru po Slovinsku druhou nejmenší příjmovou nerovnost v EU (v roce 2013 dále poklesla). Také podle dalšího měřítka distribuce příjmů, tzv. Gini koeficientu, je příjmová nerovnost v ČR (24,9) v rámci EU (30,6) 3. nejmenší (USA 44,6, Mexiko 54,6, JAR 57,8, ale Japonsko 24,9 stejně jako ČR).
- O kvalitě života v ČR vypovídá i skutečnost, že má ve srovnání s ostatními zeměmi EU dlouhodobě nejnižší riziko ohroženosti příjmovou chudobou (9,6 % obyvatel země v roce 2012) a v roce 2013 se ještě dále snížilo (8,6 %). V některých krajích ČR však toto riziko příjmové chudoby nebo sociálního vyloučení vzrostlo, především v těch, kde již předtím byla ohroženost v rámci ČR největší (např. Moravskoslezsko 22,9 % proti 20,9 % v roce 2012 a 18,6 % v krizovém roce 2009). Nejvíce zhoršil pokrizový vývoj ohroženost v regionu Severozápad, a to na čtvrtinu obyvatelstva v roce 2013 oproti pětině v roce 2009.
- Do vlastního bydlení vedoucího ke zlepšení kvality života investovali lidé v ČR v letech nejsilnější konjunktury (2005-2007) každý rok v průměru o 14,5 % více (tři čtvrtiny všech úvěrů poskytnutých obyvatelstvu byly půjčky na bydlení). V letech 2009-2012 ale již jejich investice každoročně o 3 % klesaly. Oživení nepřinesl ani soustavný reálný pokles cen nemovitostí (v kontextu Evropy však spíše slabý).
- Výdaje na zdraví placené přímo domácnostmi (nad platby do systému zdravotního pojištění) od roku 2000 výrazně rostly (z 13,9 mld. na 46,3 mld. korun v roce 2012), proti roku 1990 byly vyšší 67krát, proti roku 2004 pak 2,4krát. Zdravotní obslužnost se podle počtu lékařů na počty obyvatel zlepšuje. Nemocnost klesá, délka hospitalizací se zkracuje, hlášené případy vážných chorob (novotvary) narůstají.
- Vzdělanost, jako důležitý atribut kvality života, si v ČR uchovává tradiční proporce - 1. místo v EU v úhrnném podílu středo- a vysokoškolsky vzdělané populace, ve věku 25-34 let 2. místo. Méně příznivý podíl vysokoškoláků neposunul ČR v roce 2013 v žebříčku (21. místo v EU 28, v kategorii 25-24 let dokonce 23. místo). Pocit bezpečí jako životní hodnoty může podle datových zdrojů o kriminalitě sílit (její pokles za roky 2004-2012 byl srovnatelný s poklesem v Rakousku či Nizozemí).
- Aktivity trávení volného času se v ČR za poslední dvě dekády odvíjely co se kultury a cestování týká ve vlnách odrážejících skutečnost, že jde o výdaje „zbytečné“. V letech 2011 a 2012 navštívilo kina o 2,7 mil. návštěvníků méně než v předchozích letech, počty koncertů klesly. Výpůjčky z knihoven od roku 2006 stagnují. Po propadu výdajů na dovolené s komplexními službami v roce 2009 zůstává jejich výše stejná.
- Stárnutí lidí v ČR představuje pro většinu z nich zhoršení kvality života – průměrný starobní důchod stoupl v letech 1993-2012 3,9krát na 10 770 korun, čistá mzda 4,3krát na 19 372 korun. Příjmová distribuce důchodů ukazuje, že vzhledem k vyšší délce života žen než mužů je jejich ohroženost příjmovou chudobou v seniorském věku palčivější.

